

עלון תורני

עלון תורני שבועי בעניני אגדה והלכה אקטואלית

ראש השנה

מפסיקין:	קובלנקה:	לונדון:	פריז:	ניו יורק:	ת"א:	ב"ש:	חיפה:	י-ם:	כניסת השבת:
יום א' - ויהי איש	19:02	18:38	19:27	18:39	18:21	18:22	18:14	18:05	צאת השבת:
יום ב' - כה אמר	20:07	19:54	20:41	19:37	19:16	19:16	19:17	19:15	ר"ת:
	20:42	20:17	21:07	20:09	19:55	19:55	19:55	19:55	

חכמת שלמה

לקח ולימוד מן הפרשה על פי שיעורו של מו"ד הראש"ל הגר"ש עמאר שליט"א רבה של ירושלים

אנחנו עומדים בערב יום ראש השנה וודאי שכל אחד מאתנו מתחזק אך וכן צריכים לשאול את עצמו אם ציפיו מספיק, כי אם השאיפות שלנו הם גדולות, אזי גם אם לא מימשנו את כל הציפיות שלנו נשאר בדינו שיעור ראוי של עליה והשגה. אנו קיבלנו הזמנה לדון, מלך המשפט יושב על כסא המשפט ושופט כל הארץ ואת הכל מביא האלקים בחשבון ואין לנו ברירה אלא להתכונן כדי שלא נבוא בידים ריקניות ולא נתבזה ביום הדין.

תמיד אדם צריך להתחזק אך ימים אלו הם המסוגלים ביותר כיון שבאלה הימים משה עמד לפני הקב"ה בתפילה שימחל לישראל על חטאם ואמרו חז"ל שגם ישראל למטה התענו ועשו תשובה. עד שביום הארבעים אמר ה' סלחתי כדברך ויום זה נקבע ליום הכיפורים.

רבותינו אומרים שהטעם שעמדו בבקשה ארבעים יום הוא כיון שזמן יצירת הוולד הוא ארבעים יום וכן התשובה שהיא מעוררת ומחדשת את האדם כבריאה חדשה נצרכת ארבעים יום וליילה.

בכל עדות ישראל היו מנהגים שונים כיצד התכוננו לימים קדושים אלו אך אין שום מקום שהיו אדישים, יש מקומות שהרבו בימים אלו בלימוד מוסר ויש שהיו פורשים למקום תורה, ויש כאלו שהיו צמים הרבה ואפילו אנשים פשוטים שהיו עובדים למלאכתם היו צמים והיו כאלו יחידים סגולה ואפי' נשים שהיו צמים כל הארבעים יום, ובוזה הם הכניעו את ליבם לפני ה'. הכנעה זו יקרה מאוד בעיני ה' כמ"ש "לב נשבר ונבזה א-להים לא תבזה" אך כמובן צריך שההכנעה תהיה באמת כמ"ש "קרוה ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת", וע"י ההכנעה אדם יכול יותר בנקל לשנות את עצמו.

יש הלכה שאומרת שגם אלו שמחמירים שלא לאכול פת פלטר [שפעם היה מותר מצד הדין כיון שהיה עשוי רק מקמח ומים ומלח] בעשרת ימי תשובה לא יאכל פת זו, כלומר שבימים אלו צריך להחמיר ולהתחזק יותר. ויש לשאול וכי זו נקרא התקרבות, אם היה מקבל על עצמו שלא לאכול פת פלטר לעולם מובן, אך הנמנע מזה רק בימים אלו מהי התועלת. אלא חשבתי שעצם זה שאדם מגביל ומונע את עצמו מרגילותו זה מוסיף בו הכנעה שהיא המידה הראויה והרצויה לבוא עמה לפני מלך מלכי המלכים.

בווהר כתוב שכשדוד אמר "כי עני ואביון עני" הוא קרע את בגדיו ושם שק על בשרו ונתן אפר על ראשו והיה בצום ויושב בארץ וממדר בבכי, ואמר לו הקב"ה אתה לא עני, אע"פ שעשה את כל ההכנות לכך, אלא שהקב"ה הוא אמת לאמתיה, הוא רואה שליבו של עני הוא שבור באמת, אך אתה דוד מלך יודע שעוד מעט תעמוד על עומדך ותתנהג כמלך, על כן לא לתת לתפילה שלך את המשקל של התפילה עם הלב נשבר באמת של העני, למרות כל ההכנות שעשית.

כתוב על היצר הרע שאלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו וכתוב בשם הרמב"ם שהקב"ה עוזר לאדם לאחר שהוא עשה את המוטל עליו, הבא להיטהר מסעיין אותו, אבל אם הוא לא עושה שום דבר ולא מתאמץ זה לא מועיל.

יהי רצון שנתפוס את הימים האלו ולא נתעצל ולא נתרשל, אנו נעשה את שלנו וודאי שהקב"ה יסייע יעזור ויחזק בדינו ושיהיה לנו כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה

דבר ה' זו הלכה

מעובד מתוך ספרי הגרש"ז רווח שליט"א ראש המכון

מנהג אכילת הסימנים בלילות ראש השנה

א. נהגו בקהילות ישראל, לאכול סימנים מיוחדים המסמלים התחלה טובה לשנה הבאה עלינו לטובה, מנהגים שונים נהגו בקהילות ובעדות השונות של עם ישראל, עיקר המנהג הוא באכילת הסימנים, אך בשעת הצורך די בראיית הסימן ובאמירת יהי רצון על הראיה.

ב. לאחר האכילה או הראיה, נהגו לומר "יהי רצון" על סימן טוב שקשור לסוג המאכל.

ג. מנהגים שונים היו איזה סוגי מאכלים הם סימנא טבא, ובגמרא כבר נזכרים, הדלעת, רוביא, כרתי, סלק ותמר.

ד. הטור הביא שאוכלים גם אתרוג בליל ר"ה, ויש שלא נהגו בזה.

ה. יש מי שהזכיר שיש מנהג לאכול ריאה בליל ראש השנה, ויש שנהגו לומר קודם האכילה: יהי"ר מלפניך ה' או"א שתאיר עינינו במאור תורתך.

ו. נהגו בקהילות ישראל, לאכול תפוח בדבש, ולבקש שתתחדש עלינו שנה מתוקה והגם שיש פירות מתוקים מהם, מכל מקום ע"פ הסוד תפוח עדיף. ועוד נהגו לאכול רימונים ולבקש שירבו זכויותינו כרימון. ואין להרבות באכילת פירות מתוקים.

ז. המנהג לאכול ראש של כבש בליל ראש השנה, ולבקש שנהיה לראש ולא לזנב, ותזכור לנו אילו של יצחק אבינו. ויכול ליקח גם ראש של שאר בעלי חיים [רק שישמט תזכור לנו וכו'], אולם אין ליקח ראש של עז.

ח. יש שנהגו להימנע שלא לאכול אגוזים בראש השנה, ויש שלא נמנעו מזה.

ט. יש שנמנעו מלאכול ענבים בראש השנה, ויש מי שכתב שהיין דווקא בענבים שחורים, אולם ענבים לבנים אדרבה סימן טוב הוא. ויש שהקפידו שלא לאכול זיתים שחורים בראש השנה.

י. יש שנהגו לאכול דגים ולבקש שיפרו וירבו כדגים. ויש שנמנעו מאכילת דגים בראש השנה.

יא. נהגו שלא לאכול דברים חמוצים, מרים או מלוחים בראש השנה. ורבים שנמנעים גם מאכילת דברים חריפים בראש השנה, והוא הדין שתייה של משקאות חריפים, ומי שקשה לו לאכול את מאכלו בלא אכילה או שתייה של חריף, נראה שיכול לאכול ואין חייב לאנוס עצמו ולהצטער במאכלו.

יב. יש לזוהר שלא לנעוץ בימים אלו שמלבד גודל האיסור גם לא מסמנא מילתא ויהיה שמח וטוב לב בבטחון בה' ובשיעורו.

יג. המנהג הרווח הוא לאכול הסימנים בשני לילות של ראש השנה. ויש מי שכתב שלא נוהגים בלילה השני. ויש מי שעשה סדר אחר בלילה השני.

יד. בזוהר המינים של הסימנים הנזכרים, מצאנו מנהגים שונים, וכגון הרוביא שיש אומרים שהוא התלתן, ויש שביארו שהוא השומשום. ויש אומרים שהוא החילבה, ויש שלקחו את הלוביא הירוקה. ויש שלקחו את השעועית היבשה. וכן בסילקא, יש שמשמשים בסלק האדום המצוי, ויש בעלי סלק הירוקים, ובכל אלו אין כלל קפידא, וכל אחד יעשה כמנהגו ויכוין עליו לסימנא טבא.

טו. גם באופן סדר האכילה, מצאנו מנהגים שונים, יש שהתחילו עם התמרים, ויש שהתחילו עם התפוח בדבש, ולכל מנהג מקור בהלכה כל אחד יעשה כמנהג אבותיו.

טז. יש שנהגו לאכול הסימנים לאחר הקידוש וקודם נטילת ידיים, וכך נהגו גדולי רבותינו זיע"א, אולם המנהג הנפוץ יותר לערוך את מנהג אכילת הסימנים לאחר נטילת ידיים ואכילת כזית פת, והוא מרווח יותר על פי ההלכה שאיננו מכניס את עצמו לספק ברכה אחרונה וראה עוד בהערה.

יז. כמה מנהגים מצאנו אימתי יאמרו יהי רצון על אכילת הסימנים. יש הנוהגים לאומרו קודם ברכת הנהנין. ויש שנוהגים לאומרו לאחר ברכת הנהנין וקודם האכילה ולא חששו בזה להפסק. ויש שנהגו לאחר הברכה לאכול מעט, ולומר יהי רצון ולהמשיך באכילה. ולכל מנהג טעמו עמו, ויסודותיו בהררי קודש, והרוצה לצאת ידי כל המנהגים, יברך ברכת הנהנין ברכת העץ וברכת אדמה, על פרי ירק שאינם מן הסימנים ומברכים עליהם גם בתוך הסעודה, וכגון ענבים ואבטיח וכיו"ב. ואז קודם אכילת כל סימן יאמר יהי רצון ויאכל, ובוזה מיישב כל הטעמים וכל המנהגים.

יוצא לאור ע"י 'המכון למצוות התלויות בארץ'

בראשות הגאון רבי שניאור ז. רווח שליט"א.

רבי עקיבא 4 אלעד. טל: 03-9030580 פקס: 03-9030891

מייל: m.torani@macon.co.il אתר המכון: hamachon.co.il

עורך: הרב יחיאל רווח שליט"א.

מעשה אבות

רבי אבא אלבאז - כ"ז באלול ה'תרצ"ז

היה דיין, מורה צדק, אב בית דין ורבה הראשי של העיר צפרו שבמרוקו, ומחבר ספרים. רבינו נולד בצפרו שבמרוקו ביום י"ד תשרי בשנת תרי"א לאביו רבי עמרם מחבר הספר "חיי עמרם", שניהן כאב בית הדין וכרבה של העיר. סבו היה הרב יהודה אלבאז, מחבר הספר "שבות יהודה", שניהן כאב בית הדין וכרבה של צפרו, וצאצאו של הרב שאול ישועה אביטבול, רבה של העיר.

בגיל שש התייתם מאביו, ומאז גדל אצל דודו, הרב יקותיאל אלבאז. בחודש אדר של שנת ה'תרס"ד נישא לבת דודו שאצלו גדל הרבנית מסעודה.

בצעירותו למד בישיבתו של הרב רחמים יוסף אג'יני, ומשם המשיך לישיבתו של בן דודו, הרב רפאל משה אלבאז למשך 15 שנים. בהמשך למד עם חבורת רבנים, בהם הרב שלום אזולאי, הרב ישועה משה חיים עובדיה והרב רפאל ממאן. מעודו לא מש מאהלה של תורה. לקח לו לאשה את הצדקת מסעודה בת אחיו מאביו רבי יקותיאל אלבאז בשלשה ימים לחדש אדר הראשון ש"ש תרכ"ד.

לאחר שהוסמך להוראה ולדיינות על ידי הרב רפאל משה אלבאז בחודש אדר ה'תרנ"ד, החל לשמש כדיין בעיר. בקיץ של שנת ה'תרע"ט מונה על ידי הממשל המקומי לשמש כממלא מקומו של הרב שלום אזולאי כדיין, ולאחר פטירת האחרון בשנת ה'תרפ"ב, מונה לשמש כרבה של העיר כמחליפו. הוא זכה לגבורות ונשאר במינוי זה עד יומו האחרון.

השיב לתשובות שנשלחו אליו מרחבי מרוקו, ארץ ישראל, רוסיה וארצות הברית, והתכתב עם רבנים שונים, בהם הרב שמואל אפרים טיקטין, שחפץ לברר אודות שורשי מנהגים ספרדיים, והראשון לציון הרב חיים משה אלישר. היה המוליך והמביא בכל ענייני היהדות בזמנו ובמקומו ובמקומות הסמוכים לעירו צפרו, היה עוסק בפדיון שבויים ובגמ"ח והיה דואג ליתומים ומסייע להם להעמיד בית בישראל. כמו כן היה עומד לימין קהילות נוספות במרוקו ומסייע בידי השדרים שהיו בהם ודורש טוב עבורם באוני שומעי דברו, כדוגמת ישיבתו של מרן הבבא סאלי ז"ע א"א אשר ביקש את רבינו שיסמוך ויעזור לישיבתו ויסייע בעניין הדפסת ספריו של מרן הקדוש רבי דוד אבוחצירא ז"ע א"א. כמו כן היה בקשר רב עם רבי שלום משאש רבי ר"ב טולידאנו ורבינו המלאך רפאל ועוד רבים וגדולים ז"ע א"א.

את כתביו הניח ביד בנו יחידו רבי יקותיאל מיכאל. ושניהם ז"ל שמרו בדייקנות על הרכוש הרוחני היא הספריה הקדושה וכתבי היד שהנחילו להם אבותיהם. רבינו נתן הסכמתו להדפסת הספרים: אבני שיש: רמת שמואל: שפתי רננות: ושיר חדש.

רבינו נלב"ע ביום כ"ו באלול ה'תרצ"ח והוא בגיל 88. וכך חרות על מצבתו קבורתו. "פה נגנו ארון התורה ראש על אר"ץ ר"מ ור"מ הרב הקדוש רב ומו"ץ ושפט את ישראל מ"ז שנה הרה"ג המפורסם אדמו"ר כמוהר"ר אבא אלבאז זצ"ל נולד י"ד תשרי תרי"א, נתבש"מ יום ה' כ"ו אלול תרצ"ח לפ"ק זיע"א.

ילדיו היו חנה עזיזה, ורבי יקותיאל מיכאל אלבאז, שנישא לבתו של הרב ישועה שמעון חיים עובדיה, ובנם הוא הרב מאיר אלבו, ראש ישיבת "שבות יהודה". נינו מצד בתו היה הרב יעקב סודרי.

זכינו אנו לאורם של כמה מחיבוריו ובהם:

זובחי הזבח - על דיני שחיטה וטריפות. דין אבא - שו"ת בהלכה. מילי דאבא - ליקוטים על התורה ומכתבים, [יצא לאור בירושלים לאחר פטירתו בידי נכדו, הרב מאיר אלבאז]. נימוקים על השולחן ערוך. בית האוסף - לקוטים מדעיים מספרים שונים, וכך כותב שם: "חסדי אל ראו עיני תכתב וזאת לדור אחרון, ועם נברא יהלל יה וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו, אני הכותב נהייתי ונתליתי בחולי הקרע (השבר) ימים כבירים קרוב לשלשים שנה, ואין לו רפואה כפי הטבע, עד (אחר נתיח) שיקרע הרופא עור הכרס החיצון, ויתפור דיר הכרס הפנימי, וזה מן הנמנע לעשותו כי וכן אנכי קרוב לגבורות, וגבר עלי חסד האל, והתחיל המקום להסתם והסירותי מעלי האיוור (החגורה) שעושים הרופאים וחזר המקום לכמות שהיה, ומחמת שזה חוץ מן הטבע כתבתיו לאות ולמוכרת בשנת תר"ץ לפ"ק בא סימן תצ"ר חיי נאום ע"ה אבא אלבאז. ושם כותב עוד מה שראו עיניו: "גויה בצפרו ערבית בת שבע שנים וחצי שחצי פניה לאורכו עלה שער כשער העזים עם עור שחור ברוך משנה הבריות".

הרמב"ם אלבאז בספר 'היכל הקדש' כתב שנהגו כל ישראל לזרוק מים זה על זה ביום שבועות, וגם כן טובלים בטבילה, או טהרת ט' קבין קודם שחרית לזכרון טל התחיה שהיה יורד עליהם בהר סיני יום מתן תורה.

מילי דהסידות

והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה

הדקדוק בפסוק זה ידוע שהיה דבר מפורסם וברור הוא שכל השבחים שנבראו בעולם הם מילתא זוטרתא לגבי אדון כל הנביאים והברואים, ולא בחר השם יתברך כי אם בזה השבח הלא דבר מיוחד וחשוב הוא. ועל פי מאי דאיתא בגמרא [בנדרים דף ל"ח ע"א] אתי שפיר וז"ל הגמרא "רב ושמואל דאמרי תרויהו חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם נתנו למשה חסר אחת שנאמר ותחסרהו מעט מא-להים" ופרש"י ז"ל ותחסרהו מעט מא-להים וזו היא אחת שאותה אחת יתירה עליו הקב"ה ע"כ. וזה הוא השבח הנאור שאעפ"י שבוודאי הגמור שאדון הנביאים היה יודע מעלתו עד היכן הגיעה אפילו הכי היה משפיל עצמו ח"ו כמ"ש "ונחנח מה" והתורה הקדושה מעידה עליו "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" אם כן זה הוא השבח שלא זכה לו שום נברא אלא הוא לבדו. ואני עבדיכם נראה לי שמטעם זה לא בחר השי"ת באיש להוציא את עמו בני ישראל מארץ מצרים כי אם על ידי משה עבדו הנאמן בכל ביתו, הגם שמשאש מאן ואמר "שלח נא תשלח" אלא מפני שהוא לבדו היה יודע מ"ט שערי בינה כאמור והוא לבדו שיכול להוציא את ישראל מארץ מצרים שהיו טובעים במ"ט שערי טומאה ואלו השלימו ח"ו שער החמשים לא היו יכולים לצאת בשום אופן כלל ועיקר.

ונ"ל ג"כ לרמז זה בפסוק "ותרא אותו כי טוב" הוא שמשעה שנולד ידעה אמו בנבואה שגם היא אחת מן הנביאות שהוא המושיע את ישראל ולו יאות להוציאם מארץ מצרים, שהוא לבדו יהיה יודע מ"ט שערי בינה, והתורה מעידה על נבואתה ברמז כ"י ט"ו עולה מספרם מ"ז עם שני תיבות כי טוב הרי מ"ט שערי בינה שהיה יודע כמאמר דוד מלך ישראל "ותחסרהו מעט מא-להים" וזו היא אחת שחסרה לו, א"כ לאיש אשר אלה לו. ואפילו הכי לא בחר השי"ת בתורתו הקדושה בכל השבחים רק בשבח הזה של מדת הענוה, והטעם הוא מפני שהוא היודע והמעיד ברוך הוא שהוא השבח המעולה לפניו. וכתב הרב תפוחי זהב ז"ל וז"ל "המתנאי הענוה לקבל כל אדם בשמחה ובסבר פנים יפות ואם ידבר עם חבירו לא ידבר בפנים זועפות אלא בפנים שוחקות אפי' שיהיה המדבר עמו קטן שבקטנים וימחול להם מה שידברו ויספרו בגנותו אע"פ שאינם ראויים לכך ושלא ימסור דין על חבירו שהוא

יענש תחלה ומטעם זה היה מר זוטרא אומר בכל לילה קודם שישן שארי לכל מאן דצערן ולעולם יהיה האדם מן הנדרפים ולא מן הרודפים שאין לך עוף נרדף יותר מן התורים ובני יונה והכשירן הכתוב להקריבם על גבי המזבח. וזהו הטעם לקבלת התורה על הר סיני מפני שהוא השפל שבכל ההרים. עוד כתב ז"ל האות על הענוה כאשר ייטיב לו האל בטובה גדולה כגון כבוד אצל המלכות והדומה לזה ממה שנהגו בני אדם להתפאר בהם ולהתגאות בעבורם ונשאר על ענין השפלות שהיה לו קודם לכן ולא הוסיף אלא ענוה ושפלות לפני הא-להים וכבוד וטובה לבני אדם אז תבין מצפוני וכניעתו ואמרו רז"ל שכל מי שדעתו שפלה עליו כאלו הקריב כל הקרבנות כולם ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת ועתיד הקב"ה להיות עטרה בראש מי שמשמים עצמו כשיריים וכאלה רבות ואמרו בפרק חלק איזהו בן העולם הבא ענותן ושפל ברך עכ"ל הטהור.

ועט"ר א"א הרב זצוק"ל הכ"מ אעפ"י שהיה ידוע ומפורסם בחכמתו ובתורתו הישרה ויראתו הטהורה וקדושתו ולמפורסמות אין צריך ראה אין לנו לספר בשבחו זולתי במדת הענוה והנה ענינים היו ראוות שהרי קרוב לשבע וארבעים שנה שפט את ישראל והיה מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות ודבריו נבחת עם כל הבריות ואף אם היה איזה בן אדם בשעת הדין מתרים כנגדו בפניו או שלא בפניו לא הוה נקט בלביה ואדרבא היה מוחל לו מרוב ענותנותו התמימה והגם שבסוף ימיו הוסיף לו הקב"ה כבוד וגדולה ע"י ממשלת צרפת הרוממה תוספת על גדולתו וקדושתו שהיתה לו מימי קדם כידוע נשאר על ענין השפלות שהיה לו קודם לכן כמ"ש לעיל הרב תפוחי זהב ז"ל וממילא יכולים להגדירו בתואר הפסוק "והאיש משה ענו מאד מכל האדם" וכו' וז"ע ועכ"ש אמר יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שיהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה' אלהי למנוחת נר"ץ עט"ר מר"ן מלכא א"א זצ"ל הכ"מ וזכותו יעמוד לי ויקוים בי מקרא שכתוב ודברי אשר שמתו בפיד לא ימוש מפיד ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם אכ"י

דרוש הספד על רבינו מאת בנו רבי יקותיאל מיכאל אלבאז הודפס בספר מילי דאבא

מישג בכשרות

מעשר עני [א]

שנת ה'תשפ"א הבאה עלינו לטובה היא שנת מעשר עני, בשנה זו אנו מצווים להפריש מעשר לעניים כמ"ש [דברים י"ד כ"ח] "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההוא והנחת בשעריך. ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו למען יברכך ה' א-להיך בכל מעשה ידך אשר תעשה". מעשר עני ניתן במקום מעשר שני כמ"ש בתלמוד בבלי ובירושלמי.

על כן במדור זה נעסוק במשך התקופה הבאה בביאור מצוות מעשר עני, נתינת המעשר בבית ובגורן, פירוט החייבים במעשר עני והזכאים לקבלו, חיוב מעשר עני בספק טבל ובשאר ספיקות, הנתינה בפועל, דרכי ההקנאה לעני, ועוד.

שנת מעשר עני

א. בשנה השלישית והשישית לשמיטה מפרישין מעשר עני, ובשאר השנים מפרישין מעשר שני. שנת השמיטה כולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות. ומ"מ אם קנה מגוי פירות שלא נגמרה מלאכתו, ונגמרו אצל הישראל, חייב בהפרשת תרו"מ, ויפריש מעשר עני ויתנו לעניים כדין השנה השישית. וי"א שיעשר מספק את שני העישרים ויפדה את המעשר שני, ואת המעשר עני יטול לעצמו ואין צריך ליתנו לעניים.

ב. שנת המעשר אינה מתחילה בכל היבולים כאחד, אלא באחד בתשרי הוא ר"ה למעשר תבואה קטניות וירקות [תבואה: ה' מיני דגן, חיטה שעורה כוסמין שיבולת שועל ושיפון. קטניות: כל שהזרע עצמו נאכל וזורק העלין כגון השעועית והחומום וכיו"ב. ירקות: כל העלים נאכלים ולא הזרע]. בט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות.

ג. כיצד? תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות [דהיינו אם הגיעו לשליש גידולן] לפני ר"ה של שלישית, מפרישין מהן מעשר שני. ואם הביאו שליש רק לאחר ר"ה של שנה שלישית מפריש מהן מעשר עני.

ד. הירקות מתעשרין לפי זמן לקיטתן. כיצד? אם נלקט ביום ראש השנה של שלישית מפרישין ממנו מעשר עני ונותנו לעניים ואפילו שנגמר לגמרי בשנה השנייה. ואם נלקט ברביעית, מפרישין ממנו מעשר שני, ואפילו שנגמר בשלישית.

ה. פירות האילן כאמור ראש השנה שלהם הוא ט"ו בשבט. ולכן כל שחנטו הפירות קודם ט"ו בשבט של שנה שלישית מפרישין מהם מעשר שני. ואפילו שנגמרו ונאספו בשנה השלישית. וכל שחנטו אחרי ט"ו בשבט של שלישית מפרישין מהם מעשר עני, ואפילו שנגמרו ונאספו לאחר ט"ו בשבט של השנה הרביעית. וחנטה האמורה כאן היינו שהגיעו הפירות לעונת המעשרות דהיינו הבאת שליש - שהגיעו הפירות לשליש בישולן.

ו. החרובין אע"ג שפירות אילן הן מ"מ הולכין בהן אחר לקיטתן. וכתב הרמב"ם שמדובר בחרובי צלמונה שאינם ראויים למאכל רוב בני אדם, וגם זה שחשב עליהם לאכילה אינו חייב במעשרות אלא מדברי סופרים, ולכן הולכין בהם אחר לקיטתן. אבל שאר חרובין הן כשאר פירות האילן. ויש חולקים.

מבזלי קו ההלכה

תולעים בדרגים

ג. שאר סוגי הגים תלוי במיקום לעיתים כמעט הכל לעיתים הרוב, ובדרך כלל הרוב המוחלט או קרוב ל 100% נמצא בבטן הזג ובאיברים הפנימיים ולא בכשר.

ד. לאחר הסרת איברי הפנים וניקוי חלל המעיין, אם נותרו תולעים, אזי הם חודרים לבשר. ולאחר ההקפאה כשאנו מקבלים בארץ את הדרגים ללא חלקי פנים, אז מצב הנגיעות בכשר יורד לכדי כ 18% אחוז [בבדיקות של אותם שנים].

ה. מנהג בתי הוראה להחמיר במיעוט המצוי בכמות כ 10%.

ו. למעשה יש שיטות דייג אחרות שרמת הנגיעות נקיה יותר או גרועה יותר, וללא מירוף של חיתוך וקושי הבדיקה לאחר שהכל זה רק מדרכן שאין רוב נגוע, לא מצאנו ידיים ורגלים להתיר. אך אכן בצירוף כל ההיתרים כתב ידידי השקדן הגרמ"מ קארפ לפחות לגבי ההריג שיש מקום להתיר והסכים עמו מרן הגריש"א זצ"ל שהרוצים להתיר יש להם על מה לסמוך, אך חלילה לתת כשרות על זה.

ז. בשאר דגים כמו סלמון, סול מסין, מרלזזה מסין זהבנון ועוד, אין ההיתרים מתחילים שם כלל.

ח. כל ההריג בארץ בכל ההכשרים איננו מטופל לענין אניסאקיס לצערי הרב.

ט. הריג בכלובים מיותר מבחינת הדייגים, ואין צורך בזה, העלויות גידול גדולות, ומאידך יש בשפע ובלהקות בים, אז למה צריך זאת.

י. מי שלא נתקל בתולעים בהריג, כי איננו יודע הבדיקה, ואכן בכשר ההריג קשה הזיהוי יותר של האניסאקיס כמבואר בשש משור שם. אולם ודאי שניכר לכל מי שמומחה בזה, ולכל אדם לאחר שמלמדים אותו מה ואיך לחפש.

שלום וברכה! רצוני לשאול מדוע חלה עליי חובת הבדיקה לגביי הדרגים הידועים כנגועים בתולעי האניסאקיס (מרלזזה, סלמון, הרינג), והרי כפי שציין הרב בשו"ת שש משור, הנגיעות בדרגים הללו גם כשהם נשארים ע"ג סיפון האנייה בשמש או בטמפרטורה רגילה אזי הם "מתעוררות לחיים" ואז הם חודרים במהירות לבשר הזג, וכפי שציין הרב הנגיעות היא כ - 18% וא"כ אם נצרף את דעת הריב"ש ש"מיעוט המצוי" הוא קרוב ל - 50% כך שכאן ודאי וודאי שזה פחות ממיעוט המצוי וע"כ כשאני עכשיו הולך לחנות לקנות דג גם ללא כשרות מיוחדת שנבדק מתולעי האניסאקיס לכאורה לפי זה לא תחול עליי חובת הבדיקה?!

2. מדוע לא מגדלים בעיקר את דגי החרנג בכלובים?

3. למעשה האם היום כשאני הולך למעדנייה האם אני צריך לחשוש מזה? (אני מתכוון לא לדגים הטריים השלמים, אלא לפרוסות המוכנות), מישהו טען לי שמעולם הוא לא נתקל בתולעים הללו.

תשובה:

א. גם לדעת הריב"ש מיעוט המצוי הוא קרוב למחצה כלומר מעל המחצית של רוב שזה מעל 25% ולא קרוב ל 50%.

ב. סלמון כל דג נגוע, זה 100 אחוז נגיעות.

חרקים המצויים במינים הנאכלים כסימנים בלילות ראש השנה

במציאות של ימינו רבים מסוגי המאכלים הנאכלים במנהג הסימנים נגועים בחרקים, ובוודאי שיש להזהר בזה מאוד כדי שסינוגור לא ייהפך חלילה לקטיוגר. וכבר כתבו רבותינו הפוסקים שכאשר יש חשש שיש חרקים באחד מן המינים שלא יאכל ממנו אלא רק יראה ויאמר יהי רצון [ראה מש"כ בשו"ת שש משור ח"א או"ח סי' י].

להלן אסקור בתמצית את הנגיעות הקיימות במינים השונים והדרך הקלה לנקותם מן החרקים.

סילקא:

אופן הבדיקה: כרתי מגידול מיוחד: יש להפריד את העלים, ולשטוף היטב תחת ברז מים. כרתי מגידול רגיל: יש לחתוך את החלק התחתון כולל השורש. להפריד את העלים לחלוטין כולל החלק התחתון. יש לחתוך את כל העלים לשניים לכל אורכם. ולהשרות במי אמה למשך 5 דקות. לאחר מיכן יש לשטוף תחת ברז מים תוך כדי שפשוף העלים היטב משני צידיהם.

רוביא - לוביא:

סלק יש הנהגים לקח סלק אדום לסימן זה. בסלק קיים חשש לזחלים של עש הסלק [בד"כ בצבע לבן]. הזחלים חודרים לירק מאיזור העלים לתוך הפרי. סימני הנבירה אינם נראים תמיד לעין. סימני נבירה גסים בסלק הם אינם סימני נבירה של הזחל.

אופן הבדיקה: יש לחתוך את הסלק בראשו חתך לרוחב הירק, ולראות אם יש סימני נבירה, במידה ונמצא יש לחטט עד לעומק ולראות אם נמצאים שם זחלים. בזמן פריסת הסלק לפרוסות ראוי להתבונן שאין סימני נבירה.

עלי סילקא

הרוביא בתרמילים, יש בהם חשש נגיעות של זחלים של עשים שונים [כמו פרודניה ולאפיגמה], הזחלים נוברים בתרמיל וחודרים פנימה. ולעיתים נדירות יותר נתפסים חרקים שונים על התרמיל בצד החיצוני.

אופן הבדיקה: יש לשטוף היטב את התרמילים תחת זרם מים חזק. להתבונן ויזואלית שאין חורים. במידה ונמצאו חורים יש לחטט אחריהם לראות שלא חדרו פנימה ונותרו שם. תרמילים שלימים ירוקים מוקפאים, הם בדרך כלל עוברים מיון היטב והם בחזקת נקיים.

למנהג שלוקחים שעועית יבשה: השעועית עלולה לקבל נגיעות הן במחומר על הצמח, והן במחסן [ובפרט שזמן אחסונו ארוך]. המזיק העיקרי הן בשטח והן במחסן הוא זרעיית השעועית, כאשר הזחל חודר אל הגרגר פנימה, ולאחר בקיעה מן הגולם יוצא לחוץ, חרק זה פוגע הן במחומר והן במחסנים. בנוסף לזרעיית, בזמן האחסון עלולים הגרגרים להיות מותקפים גם על ידי מזיקי מחסן נוספים, ובפרט באחסון לקוי, כגון זחלים החודרים למרכז הגרגר, ומכרסמים את אמצע הגרגר ומותירים פסולת חרקים מרובה. או לעיתים אף מזיקי מחסן זעירים יותר.

אופן הבדיקה והשימוש: ראשית, עם פתיחת האריזה רצוי לבצע בדיקה ראשונית ויזואלית בתוצרת או באריזה, ולוודא שלא ניכרים חרקים בוגרים או זחלים, סימני חרקים, אבקה לבנה שנובעת מן הכרסום, או קורים שנוצרו על ידי הזחלים. נמצאה נגיעות כזו, רצוי לא להשתמש בתוצרת זו כלל אף על ידי בדיקה.

בנוסף, כאמור, קיים חשש לנגיעות פנימית בגרגרים שאינם ניכרים היטב מבחוץ. ולכן, כדי להבטיח את נקיות הגרגרים, יש להתפיה את השעועית ולדאוג שהקליפה תהיה שקופה כדי לאפשר לבצע את הבדיקה הרצויה. לצורך כך יש להשרות את הגרגרים במים חמים למשך כשלוש שעות - כלומר להרתיח את השעועית עם מים. לאחר הרתיחה מסירים מן האש ומשהים בכלי סגור כשעתיים עד שלש. [ניתן אף להשרות במים קרים למשך הלילה כפי שפירטנו בבדיקת החומום, אולם בשעועית שבחלק מזניה הקליפה כהה ואטומה, מים חמים פועלים את הנדרש בצורה טובה יותר]. גרגרי השעועית לאחר תפיחתם הופכים שקופים יותר, וניכר בהם היטב האם חבויים בתוכם חרקים או גלמים. סימן ההיכר שלהם הוא בצבעם הכהה שתחת הקליפה. לעיתים יש שינויי צבע או כתמים טבעיים שאינם מהווים סימן לנגיעות.

יש הלוקחים עלי סילקא - מונגולד לסימן זה. עלי סלק נגועים ביותר ככל ירקות העלים הנגיעות היא בחרקים שונים, זחלים של עשים שונים, זחלים של זבוב המנהרות, כנימות עלה, ולעיתים ניתן למצוא טריפסים ולכן ראוי לקחת רק ממונגולד הגדל בחממות המגדלים ירקות בחזקת נקיים מחרקים תחת כשרות מוסמכת. במידה ולא מצוי ירק זה תחת השגחה, ראוי להשתמש רק בגבעולים הלבנים ללא העלים הירוקים, ולנקות בצורה המבוארת לקמן. במידה ומאד מעוניינים להשתמש בעלים הירוקים מגידול רגיל, יש להקפיד על הליכי הניקוי כדלקמן.

אופן הבדיקה: עלי סלק עם כשרות שהם בחזקת נקי מחרקים: יש להפריד את העלים, להשרות את העלים במי אמה או "סטריילי" למשך 5 דקות. ולשטוף היטב תחת ברז מים.

גבעולים של עלי מגידול רגיל: יש להפריד את העלים הירוקים, ולהשאיר רק את השדרות של העלים [לנקות את החלק הירוק לחלוטין], להשרות את השדרות במי אמה למשך 5 דקות, לשטוף היטב תחת ברז מים תוך כדי שפשוף העלים מכל הצדדים. לאחר מיכן להתבונן ויזואלית על בעלים ממול מקור אור, שאין פיתולי מנהרות שנוצרו מרימת זבוב המנהרות.

עלים ירוקים מגידול רגיל: במידה ומאד מעוניינים להשתמש בעלים עצמם, ואין בנמצא מגידול מיוחד, יש להפריד את העלים, להשרותם במי אמה למשך 5 דקות, ולשפשף כל עלה על כל שטחו בשני צידי העלה באמצעות ספוג [להקפיד במיוחד לנקות בכל הקפלים] וכיו"ב, לאחר מיכן לשטוף היטב תחת ברז מים. לאחר נייעור המים, להתבונן על כל עלה משני צידיו ממול מקור אור שלא נותרו חרקים, ושאין פיתולי מנהרות שנוצרו מרימת זבוב המנהרות. [במידה ונמצאו מנהרות יש להסיר את כל מקום הנגיעות שבעלים].

כרתי - לוף:

בירק זה מצויים טריפסים [צבע שחור, או צהוב בתחילת חייו], בכל האיזורים של הירק, כולל בין השכבות של הירק. [עיקר הנגיעות נמצאת בחיבור של העלים הירוקים עם החלק התחתון של הכרתי].

כמו כן חלקות פחות מטופלות קיימת נגיעות של זחל "כחליל הרימון". הזחלים חודרים לפרי לאחר נבירתם בפרי [חור הנבירה נראה היטב לעין], וחודרים פנימה, המקום שהרימות נוברות בפנים הפרי הופך להיות חום כהה, ובשלב מתקדם יותר מתחיל להרקב ומזמין אליו נגיעות של זבובי תסיסה.

אופן הבדיקה: יש להתבונן על גבי הפרי, אם יש בו סימני נבירה. במידה ויש בו סימני נבירה יש לפתוח את הרימון ולראות אם יש מקום פגוע ושינוי צבע בפנים, במידה ונמצאה נגיעות יש להסיר את כל האיזור הנגוע. הנקודות השחורות בתוך גרגרי הרימון, אינם סימן לחרקים, אלא מגידול טבעי.

תפוח:

תפוח טרי כגון מזון אורליאנס או זהוב המצוי בימים אלו מגידול חדש של שנה זו. מחקלאים מסודרים ומשיווק מאורגן ומסודר, הרי שהם בחזקת נקיים, אולם בכל אופן כדאי להתבונן שאינם נגועים כיון שלעיתים גם במטעים מטופלים מתגלים התקפות של זבוב הפירות. תפוחים מחלקות לא מטופלות עלולות להיות נגועים בכנימות חיצוניות על קליפת התפוח [כתם אדום הוא הצבע שנותר לאחר נשירת הכנימה שצבעה אפור, ואין מקום הכתם אסור באכילה]. בנוסף יש פגיעה של זחלים [זחל עש התפוח וזחל זבוב הפירות] הזחלים חודרים פנימה ומתפתחים בפנים.

אופן הבדיקה: יש להתבונן בצד החיצוני של התפוח, לראות שאין עליו כנימות. [כדי להבדיל בין כנימה לבין פגע טבעי, יש לנקוט בכלל זה: כנימה היא יורדת בשפשוף וגירוד קל. פגע טבעי תפוס חזק]. במידה ונמצאו כעין שקעים אדומים, יש להתבונן שלא נשארו כנימות, ולא נותר רק מקום ישיבתן בלבד. בבדיקה חיצונית יש גם להתבונן שאין נקבים בפרי, [אם כי אין תמיד מקום החדירה ניכר לעין], לאחר מכן לחצות את התפוח ולראות שאין בו מחילות.

תמר:

התמרים משווקים בצורות שונות, רוב זני התמר משווקים כיבשים, כלומר ייבושם והבשלתם הוא על העץ, ויש זן של תמר המשווק כתמר לח. בתמרים היבשים, מצוי נגיעות של חרקים ובפרט בשטחים שאינם מטופלים כדבעי, החרקים הם מסוג זחלים של עשים מסוימים [כגון עש הצימוקים - בצבע ורדרד]. או לעיתים אף חדירה של חיפושיות מחסן שתוקפים את הפרי בזמן התייבשותו. מאידך בתמר הלח מחלקות טובות, אין כלל נגיעות והוא בחזקת נקי.

אופן הבדיקה: ההעדפה היא להשתמש בתמר לח שכאמור בחזקת נקי. מאידך בתמר יבש יש לחצות את התמר ולאחר הוצאת הגלעין, להתבונן שאין חרקים וזחלים. כיון שפעמים רבות הזחל מקבל את צבע המזון שהוא אוכל, יש קושי לראותו בקלות, ולכן יש להתבונן על התמר ממול מקור אור.

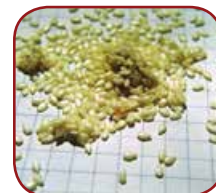
ראש כבש:

בבשר הבהמה תיתכן מציאות של תולעים וטפילים מסוגים שונים. ראה מה שכתבנו בפירוט בספר תולעת שני חלק רביעי עמ' פז. ובין הסוגים שיתכנו בבשר בהמה, קיימים גם סוגי תולעים במוח של הצאן, כאשר דרך כניסתם היא דרך חלל האף למוח, ואף חז"ל תיארו זאת כאפשרות (ראה חולין דס"ז ע"ב כ"י מינים ניים ועיילי ליה באוסייה"). למעשה כיום לא מוכרת צורת

לאחר ההשריה, מפזרים על היד כמות של גרגירים ומתבוננים האם יש בהם חשש לחרקים פנימיים, או האם יש חורים [=שהם סימני הגחה של החרקים] או שאר סימני חרקים. לאחר מכן מצמידים את היד השנייה והופכים את הגרגירים כדי לבדוק את הצד השני של הגרגירים באופן הנזכר לעיל. כל שעועית שיש בה חשש נגיעות מוציאים החוצה, וכל שאר הגרגירים כשרים ומוכנים לאכילה.

מאחר שקיים חשש לנגיעות של זחלים בתוך הגרגיר, או שפעולת ההשריה של הגרגירים לא הייתה מושלמת, ויש חוסר זיהוי של הזרעית תחת הקליפה, על כן יש לבדוק מדגמית [=חופן של גרגירי שעועית] בדיקה פנימית, כלומר הסרת הקליפה של הגרגירים וחצייתם לשניים, ואם כל המדגם נמצא נקי, שאר התוצרת לאחר הבדיקה הוויזואלית מותרת באכילה. אולם אם נמצאו חרקים חבויים שלא נתגלו בבדיקה הוויזואלית, יש להסיר את הקליפה של כל הגרגירים ולחצותם לשניים, ולאחר בדיקה של כל גרגיר, התוצרת הנקייה מותרת באכילה.

שעועית בעלת קליפה כהה ביותר, רצוי להשרות במים חמים ולא במים קרים. כמו כן על מנת להבטיח את הזיהוי הנכון והמדויק [ולהבטיח זיהוי והבחנה נכונה בין סוגי הכתמים], יש לבצע בדיקה מדגמית [כ-10%] פנימית של הגרגירים, כלומר הסרת הקליפה וחציית הגרגיר לשניים, ובדיקת הנקיות. באם נמצאה נגיעות יש לקלף את כל הגרגירים ולחצותם לשניים, להסיר הנגועים, ולהשתמש בשאר התוצרת.

למנהג מרוקו שלוקחים שומשום: יש לדעת כי עקב האחסון הארוך, יש חשש לעיתים לנגיעות של מזיקי מחסן חרקים בוגרים וזחלים המותירים את סימניהם בין הגרגירים. עיקר הנגיעות בשומשום היא בין הגרגירים ולא בתוכו. לעיתים נדירות באחסון עם לחות ובפרט בשומשום מלא, יש חשש גם של מזיקי מחסן זעירים כמו אקריות המחסן. יש לשים לב כי השומשום, לאחר קילופו, איננו תמיד חלק, ולעיתים יש לו פגמים טבעיים ככתמים שחורים וכיו"ב, ואינם חרקים.

אופן הבדיקה והשימוש: יש לפזר את זרעי השומשום על משטח כהה ועדיף בצבע כתום, ולהעביר גרגיר אחר גרגיר ולבדוק שאין חרקים בוגרים או זחלים הנמצאים ביניהם, ושאינו סימני חרקים כעין קורים או גבישים ושאינו גרגירים מנוקבים המהווים סימן להימצאות חרקים. באם כל התוצרת נמצאה נקייה, הזרעים מותרים בשימוש. נמצאו חרקים, אם נמצאו רק בוגרים, אזי במידה וכל התוצרת נבדקה והוסרו כל החרקים, מותר להשתמש בתוצרת.

אם הזרעים אוחסנו בוודאות במקום לח [בסתם אין צורך לחוש לחרקים זעירים], יש לבצע סינון לשומשום, באופן שכל הנשורת שנפלה תעבור בדיקה [מומלץ מאד, באם הדבר מתאפשר, לבצע את הבדיקה על מתקן "קל בודק" שמשמש גם כשולחן אור וגם כמסננת, ובעת העברת הזרעים מצד אחד למשנהו, כל הפסולת והנשורת כולל החרקים נופלים למגירה התחתונה, וניתן לזהות בפסולת את סוגי החרקים אם הם קיימים]. אם נתגלו חרקים זעירים כגון פסוקאים או אקריות המחסן, יש להמנע כליל משימוש בתוצרת כיון שקשה מאד להסירם בוודאות. במידה ונמצא נקי, יש להמשיך ולבדוק את התוצרת כנוכר לעיל בבדיקה ויזואלית על גבי שולחן אור או משטח.

קרא - דלעת:

התוצרת המצויה בשוק היא מטיב מעולה ואין בה חשש חרקים והיא בחזקת נקייה.

רימון:

הרימון שמגיע מחקלאים ובשיווק מסודר, הוא נמצא תחת טיפול ראוי, והוא בדרך כלל נקי. אולם פעמים שנמצא נגיעות של רימות זבוב הפירות.

הדבש לפני אכילתו. וכיום רוב הדבש עובר סינון, ואין לחוש שחלקי חרקים מעורבים בו.

שעוות דבורים [חומר הממוצה מגוף הדבורה, ובאמצעותו היא בונה את חלות הדבש], מותר באכילה, כיון שאין לו טעם כלל והוא כעץ בעלמא. ומה שהוא טעים בתחילה, אין זה אלא משום חלקי הדבש המעורב בו, אולם לאחר לעיסה ממושכת פג טעם הדבש, והוא נשאר בטעמו הטפל.

הפרופולים הוא שרף עצים המובא ע"י הדבורה כשהוא דבוק לרגלה, והיא משתמשת בו כדבק, מותר באכילה, שאינו נכנס כלל לגוף הדבורה. אולם יש להזהר בכשרותם של החומרים הנוספים שנוהגים כיום לערב עם הפרופולים. וכן הדין באבקת פרחים "פולן" [מובא ע"י הדבורה באמצעות רגליה, ולא נכנס לגופה]. אלא שיש להזהר משאריות חרקים הדבוקים בהם [כגון עש הדונג או רגלי הדבורים].

מזון מלכות [=טוני רויאל, הוא ממוצה מגוף הדבורה, והוא משמש כאוכל לזחל הדבורה שעתידה להיות המלכה], ודינו כיוצא מן הטמא שהוא טמא. אולם דעת הרבה מן הפוסקים שמחמת שהוא פגום, ושימושו באופן שהוא בטל, על כן לצורך רפואה מותר להשתמש במזון זה, ואף לחולה שאין בו סכנה, ורבים מן הפוסקים התירוהו גם לבריאים לכתחילה [וכן הורה הלכה למעשה מו"ר הראש"ל הג"ר שמ"ע שליט"א, שמותר לערבו לכתחילה בדבש גם לבריאים, וראה עוד בשו"ת שש משור שם].

כניסה זו למוח הכבשים. הצורה היותר מוכרת כיום היא באמצעות המאכל, ובזמן שהכבש מעלה גרה, הרימה נכנסת אל מערות האף ומשם אל המוח. הנדידה מתבצעת ממערכת העיכול אל הריאות דרך כלי הדם. תופעה זו מצויה עד היום בעדרי הצאן הערביים, ופחות בעדרים המטופלים היטב בטיפולי מניעה. חשוב להדגיש כי בכל בתי המטבחים יש וטרינר שבדוק מידגם מכל בהמה וצאן, להבטיח שהם אינם נגועים. ולכן הלכה למעשה הנקנה ממקומות מסודרים הבשר הוא בחזקת נקי.

דבש ומוצריה:

הגם שקיי"ל להלכה ש-"כל היוצא מן הטמא טמא", מכל מקום דבש דבורים היוצאים מן הדבורים הגם שהם חרקים טמאים, הדבש מותר באכילה, וזאת מחמת שאין הדבש ממוצה מגוף הדבורה, אלא מן הצוף שמכניסה לזפק שבה, ובתערוכת רוק של הדבורה זה נהפך לדבש, זה מותר באכילה. [ובשו"ת שש משור חלק שני בחי"ד סי' טז כתבתי באריכות שלפ"ז יש להתיר גם את הטל דבש הנאסף על ידי הדבורים, ומשווק כדבש דבורים שניזונו בין הייתר גם מטל דבש. והוספתי שם שלמעשה לדעת הרמב"ם והשו"ע גם טל דבש עצמו צריך להיות מותר באכילה, יעוי"ש]. מה שהתירו דבש דבורים, הוא אפילו אם מעורב בדבש בזמן רדייתו חלקי דבורים, ואף שכשמרתחין אותו כדי לסננו, חלקי הדבורים מתבשלים עמו, כיון שטעמם פגום ואינם אוסרים. אלא שמכל מקום יש להקפיד לסנן את

טפילים המצויים בדגים בבשר ובראש הדג

כמבואר לעיל, יש קהילות ישראל שנמנעו לאכול דגים בר"ה [שדומה ללשון דאג-דאגה], ויש שאדרבה כתבו שהוא סימן טוב וראוי לאוכלו, ונהגו לומר: יהי"ר שנוכה לפרות ולרבות כדגים. אולם כדי שחלילה לא ייהפך הסגור לקטגור, יש להזהר מאד שלא יבואו חלילה להיכשל באיסור אכילת שרץ המים. זאת ועוד שיש רבים שנוהגים לאכול "ראש דג" ולא "ראש כבש", ולעיתים יש דגים שחשש הטפילים בהם הוא בעיקר בחללים שבראש, ועל כן חובת הזהירות מרובה היא.

וקודם שנפרט את המציאות של הטפילים בדגים נקדים את עניני ההלכה של איסור שרץ המים, בדגים, עיקרי הדינים נלקחו מספר תולעת שני, חלק ראשון הנדפס מחדש, חלק שני ושו"ת שש משור ב' חלקים.

דיני שרץ המים

- מיד ימותו ולא יהיה חשש שהם יפרשו. ובדגים קפואים אין לחוש לכך, שכן התולעים מתים מחמת ההקפאה, אלא שכל האמור שתולעים שבבשר הדג מותרים - היינו ב'סתם תולעים' שאנו תולים שהם נוצרו בדג. אולם תולעים שברור לנו שבאו מבחוץ ואח"כ נכנסו לבשר הדג - אסורים כדין שרץ המים ויתבאר בסעיף הבא.

ד. סוגי תולעים שקודם כניסתם לתוך בשר הדגים שרצו במים, ואח"כ נכנסו למעי הדג ולתוך בשרו, אסורים מן התורה כדין שרץ המים. ובזמנינו ידוע וברור שתולעת הנקראת "אניסאקיס" קודם כניסתה לבשר הדג היא מתפתחת בקרקעית הים משלב ביצה לשלב הזחל, נבלעת ע"י דגיגים הנבלעים ע"י הדג, והתולעת ממשיכה לגדול בתוכו והיא נמצאת במעי הדג, בחלל הבטן ועל האיברים הפנימיים, וגם בבשר הדג. ולהלכה, תולעת זו אסורה כדין שרץ המים כיון שמקורה מבחוץ. וכן דעת רוב מניין ובנין של פוסקי הדורות האחרונים. ויש לדעת שתולעת זו מצויה בכמה מיני דגים ידועים כגון: סוגי דגים ממשפחת הסול, פלאונדר, דגי קוד ודגי סלמון שמקורם מן הים [לא מכלובים]. ולכן הקונה דגים שמצוי בתוך בשרם תולעת זו, חובה עליו לחטט אחריהם ולהוציאם מן הבשר קודם האכילה. [וראה בכרך שני בפרק המפרט אופני בדיקת הדגים בערכם של דגים אלו, ואת האופנים השונים לבדיקת הדגים מתולעים אלו].

ה. פרוסות או חתיכות דגים, שמקורם מדגים שמצוי בהם תולעי אניסאקיס, אם הם מדגים שרובם נגועים כגון דגי סלמון מן הים, אין כל היתר עד שיבדקו כל פרוסה וכל חתיכה גם אם אין בהם אלא מיעוט המצוי שנגוע - גם חייבים בבדיקה וכדין שאר מוצרים כעין אלו. אולם אם הבדיקה קשה מאד, ודורשת טרחה מרובה ואמצעי עזר, מי שסומך לאכול ללא

א. תולעים הנמצאים על בשר הדג מבחוץ [כגון הטפילים למיניהם: "ארגולוס" או "לרניאה" המצוי בדגי הברכות, כינת סלמון על גבי דגי סלמון ועוד], או בתוך מעי הדג, [כגון המצוי בהרבה מדגי הים הפתוח], או על שאר איבריו הפנימיים, [כגון המצוי על ביצי הדגים השונים], או אותם הנמצאים בתוך המוח או הכבד של הדג, או הצמודים לשדרת הדג, אסורים. כיון שהתולעים הגיעו לדג מבחוץ וכיון שהם שרצו במים, הם אסורים משום "שרץ המים". ולכן יש לבדוק היטב את הדגים המוחזקים כנגועים. וכמו כן יש לבדוק את ביצי הדגים המוחזקים כנגועים וכפי המפורסם ע"י המומחים לדבר. [על סוגי התולעים המצויים בסוגי הדגים השונים ואופן נקייתם ראה בכרך שני שפירטנו באריכות].

ב. תולעים הנמצאים בין עור הדג לבשרו - מותרים. והיינו כאשר אין רואים סימני חדירה על העור מבחוץ, כיון שאם יש סימני חדירה של הטפיל על העור, הרי שהטפיל נצמד לדג מבחוץ ואח"כ נכנס תחת העור, ואזי דינו כטפיל שעל העור ואסור כדין שרץ המים.

ג. תולעים הנמצאים בתוך בשר הדג, נחלקו בזה הראשונים: דעת הרמב"ם שהם בתוך הבשר, הם אסורים כדין שרץ, ודעת הרשב"א ועוד ראשונים, שדינם של תולעים אלו מותרים, כיון שיש לתלות שתולעים אלו נוצרו בתוך הדג עצמו, ולא באו מבחוץ, וכדעתם פסק השולחן ערוך להלכה. אולם, אם תולעים אלו יצאו מן הדג לשולחן או אף אם פרשו לקערה - אסורים. ולכן אם מבשלים דגים טריים שיש חשש להימצאות תולעים בבשר הדג, יש להכניסם מיד למים רותחים, כדי שאם יש תולעים

ועוד חנויות דגים, מה שברוך השם נותן הזדמנות למתגוררים בכל רחבי הארץ להשתמש בתוצרת שהיא נקיה מחשש טפילים.

דגים הנקנים ממקומות שאינם תחת פיקוח לענין חרקים, באם זה דג מצונן כלומר שעבר כבר זמן לאחר מותו, אחיות החרקים בו חלשה יותר, ואז מגרדים היטב עם סכין את כל עור הדג, ובמידה ואין מבחינים בפצע או סימן אדמומית כל שהיא, אין חשש לטפילים ע"ג העור. ובמידה ויש פצע או סימן אדום יש להסירו עד עומק של כחצי ס"מ. ובאם קונים דג חי יש להקפיד למשך זמן עד שיוקפא כל החלק החיצוני של הדג [השריה בחומץ ומלח אינה מועילה לשיחרור אחיות חרקים] ולאחר שהדג יופשר יש לנקותו באמצעות גירוד כל העור.

ראש דג

הנה כמבואר לעיל, יש מקהילות ישראל שלוקחים ראש של דג, כסימן שנהיה לראש ולא לזנב.

והנה כמפורט לעיל, בדגים שמקורם מן הים או מבריכות שאינן מטופלות, בהם הראש נגוע ביותר, כיון שיש לו חללים מצויים ופתוחים לקליטת הטפילים השונים.

אופן הבדיקה: יש לקחת ראשים של דגים שמקורם מבריכות המפוקחות על עניני הטפילים ואזי אפשר להשתמש בהם ללא כל חשש.

רבים המשתמשים בראשי דג סלמון לצורך הסימנים, ויש להזהר שגם סלמון שמקורו מכלובים שבים כגון המשווק מנורבגיה או צ'ילה, עדיין יש נגיעות גבוהה של כינת הסלמון, ומלבד הימצאותה על עור הדג, וכמפורט לעיל ניתן להסירה בקלות יחסית, הרי שהכינה גם נכנסת לתוך כל חללי הפה ועל לשון הדג ובחיד. ועל כן חובה לחצות את ראש הדג ולהסיר את כל האיברים הפנימיים הניתנים להסרה כגון הזימים הלשון, ולשטוף היטב תחת ברז מים שוטף, תוך כדי שפשוף בכריות האגודל, את כל חלקי הפנים של הדג.

בדיקה אין מוחים בידו שיש לו על מה לסמוך, ומכל מקום אין להנהיג כך לכתחילה, ובוודאי שאין לסמן על מוצר זה ככשר למהדרין.

ו. דג טחון מותר לאוכלו, ואין לחשוש לחרקים, שגם אם היו הם ודאי נטחנו ונתבטלו.

דגים טריים

בדגים הן בדגי הבריכות והן בדגי הים והן הגדלים בכלובים שבים. מצויים חרקי מים רבים, הן כטפילים חיצוניים היושבים על גבי העור ולא חודרים פנימה [ארגולוס] המצוי על גבי קרפיון ולעיתים על דג אמנון. "כינת הסלמון" על גבי סלמון. ויש מהם שחודרים פנימה [לרניאה] בקרפיון וכסיף ועוד.

"סיפיון לומפי" על הדג האדום (רוטברש מן מנטלה). טפיל חיצוני המצוי בבקלה צעיר. והן כטפילים פנימיים "נימטודות" הנמצאים בחלל המעיין של הדגים, על גבי האיברים הפנימיים של הדג, ויש אף שחודרים לתוך בשר הדג [אניסאקיס]. יש שצורתם כעין ספירלה, ויש שצורתם כגרגר אורז, התולעים מופיעים בגדלים ובצבעים שונים [קיימים באופן נדיר נגיעות לעיתים בדגים שמקורם בעופות שמעל בריכות הגידול, וכבר רבות בשנים, שתופעה זו מטופלת היטב, להוציא בשנה זו ששוב ראינו שנגיעות זו חזרה בבריכת גידול אחת, ולא ר הניטור והטיפול בבריכה זו, שוב אין מקום לחוש לנגיעות זו].

אופן הבדיקה: בקניית דגי בריכה כגון קרפיון, מושט-אמנון, כסיף ובורי, יש להעדיף ולהתאמץ ולקנות דגים בחנויות הנתונות תחת השגחה גם לענין הטפילים. ואז הם בחזקת נקיים מבחינת טפילים חיצוניים לחלוטין. וב"ה איכשר דרא, וכיום רוב ככל בריכות הדגים מפוקחות על ידי מפקחי המכון להבטיח שאין טפילים בדגים, ותוצרת זו משווקת בכל רחבי ארץ ישראל ברשתות "יינות ביתן" "יוחננוף" חלק מסניפי שופר סל ורמי לוי,

בפתח שנת תשפ"א - שנת מעשר עני... התקשר ובדוק שיש לך מנוי למעשרות!!

"הביאו את כל המעשר... ובחנוני נא בזאת אמר יי צבאות אם לא אפתח
לכם את ארבות השמים וחריקתי לכם פרקה עד בלי די" (מלאכי ג')

מצטרפים ל'בית המעשר'!

הבית שלכם להפרשת תרומות ומעשרות כהלכה

תחת פיקוחו של:
"המכון למצוות התלויות בארץ"

להצטרפות

03-9030580 אתר: hamachon.co.il

שע"י 'המכון למצוות התלויות בארץ'
תרומות ומעשרות בדרך הנכונה והקלה

ברכת שנה טובה וכתובה וחתומה טובה

לכם ידידי ותומכי המכון די בכל אתר ואתר מנויי "בית המעשר", מנויי החוברת "תנבות שדה"

מאחלים ומברכים אנו אתכם מקרב לב שתהא השנה הזאת שנה טובה ומבורכת לכלל ולפרט, שנזכה בה לגאולה השלימה עם ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו,

בברכה הרב שניאור ז. רווח שליט"א - ראש המכון וצוות הנהלת המכון